

Citation:

J Lanjouw, Levensbericht H.J. Lam, in:
Jaarboek, 1977, Amsterdam, pp. 172-176

Levensbericht van

Herman Johannes Lam

(3 januari 1892 – 15 februari 1977)

door J. Lanjouw

Op 15 februari 1977 overleed plotseling Herman Johannes Lam. Hij werd geboren op 3 januari 1892 te Veendam, waar zijn vader leraar scheikunde was. Reeds spoedig verhuisde het gezin naar Rotterdam. Daar kreeg zijn vader het gemeentelijke voedingsmiddelen onderzoek te beheren. Herman J. ging er naar de Lagere School en het Gymnasium Erasmianum waar hij het eindexamen gymnasium B behaalde in 1911.

In 1911 ging hij biologie studeren te Utrecht. Het kandidaatsexamen werd behaald op 24 juni 1914 vlak voor het uitbreken van de eerste wereldoorlog. Lam werd gemobiliseerd, maar door de medewerking van de toenmalige hoogleraren in Utrecht werd hij in de wintermaanden in de gelegenheid gesteld zijn studie voort te zetten. In oktober 1917 kwam hij vrij uit de militaire dienst, nadat hij op 7 juli 1917 zijn doctoraal examen had afgelegd.

Lam voelde zich niet aangetrokken tot experimenteel werk. Ook later kon hij zich met milde humor over fysiologen uitlaten, door over hen te spreken met de betiteling „de fietsenmakers”. Dergelijke scherts was overigens in die jaren wederzijds. Daar hij bovendien graag een betrekking in de tropen wilde hebben, was het begrijpelijk dat hij zich wendde tot zijn leermeester Pulle, die in Utrecht plantensystematiek en plantengeografie doceerde en wiens wetenschappelijk onderzoek gericht was op de plantengroei van zowel Oost- als West-Indië. Pulle gaf Lam als promotieonderwerp de plantenfamilie Verbenaceae van Nederlands Indië. Reeds op 7 april 1919 promoveerde hij op het proefschrift „The Verbenaceae of the Malayan Archipelago”. Op zichzelf was het wel een goed proefschrift, maar er kleefden buiten zijn schuld twee bezwaren aan. Doordat zijn studie geheel tot stand kwam tijdens de eerste wereldoorlog had Lam niet de beschikking over de omvangrijke collecties in o.a. de herbaria van Kew en vooral Bogor (Buitenzorg). Daarnaast zijn de Verbenaceae niet bepaald een plantenfamilie waar Lam iets kwijt kon van zijn ideeën, terwijl in verschillende opzichten bleek dat hij duidelijk gegrepen was door nieuw opgekomen gedachten over systematiek, evolutie, plantengeografie, zoals afgrenzing systematische eenheden, biosystematiek, continentverschuivingstheorie van Wegener.

Spoedig na zijn promotie vertrok Lam naar Nederlands-Indië, waar hij benoemd werd tot assistent bij de Botanische Tuin te Buitenzorg. Daar wachtte hem een teleurstelling. Gedurende de oorlogsjaren was er zeer weinig contact geweest met Buitenzorg en bij aankomst daar bleek aan Lam dat ook daar de laatste jaren van de oorlog R. C. Bakhuizen van den Brink de Verbenaceae had bewerkt. In diens geval alleen gebaseerd op het in Buitenzorg aanwezige materiaal. Een beetje overhaast hebben daarna de beide auteurs de familie nogmaals gereviseerd. Waarschijnlijk hebben beiden, maar in ieder geval Lam, dit niet van ganser harte

HERMAN JOHANNES LAM
(3 januari 1892 – 15 februari 1977)

gedaan. Ik geloof dat Lam gedurende zijn verdere leven nauwelijks meer naar Verbenaceae gekeken heeft. Hij zag zoveel andere planten en vegetaties, die hem meer tot onderzoek prikkelden.

Lam heeft het geluk gehad voor zijn verdere wetenschappelijke ontwikkeling veel te kunnen reizen in Indonesië en hij heeft daarvan dankbaar gebruik gemaakt. Allereerst kleinere tochten op Java. Daarnaast ook grotere expedities n.l. 1920/1921 naar Nieuw-Guinea, waar hij niet alleen planten verzamelde, maar ook interessante plantengeografische en algemene waarnemingen deed. Zijn reisverhaal „Fragmenta Papuana” is bijzonder goed geschreven en waardevol. In 1926 maakte Lam een tweede grote expeditie n.l. naar een deel van Celebes en de Noordelijke Molukken o.a. de Talaud eilanden. De resultaten van de expeditie heeft hij (samen met zijn leerling Holthuis) gedurende de tweede wereldoorlog in Leiden uitgewerkt.

Op plantentaxonomisch gebied heeft Lam zich gedurende zijn verblijf te Buitenzorg v.n.l. bezig gehouden met de families Sapotaceae en Burseraceae. Veel meer dan bij de Verbenaceae ontmoette Lam bij deze families interessante en deels ook zeer moeilijke problemen zowel systematisch als plantengeografisch. Door dit werk kreeg Lam internationale bekendheid. Het werk is degelijk en hij schroomde ook niet aan te geven waar de oplossing nog duister moest blijven. Ook in deze tijd werd zijn belangstelling voor de fylogenie gewekt. De systematiek, morfologie en plantengeografie van deze families heeft hij nooit meer geheel losgelaten. Na zijn benoeming te Leiden (1933) heeft hij verscheidene van zijn leerlingen gestimuleerd om onder zijn leiding wetenschappelijke studies aan zowel Sapotaceae als Burseraceae te verrichten; studies die zonder voorbehoud verdienstelijk genoemd kunnen worden.

In het laatste deel van zijn indische tijd ontpopte Lam zich als een goede organisator van wetenschappelijke bijeenkomsten, hetgeen culmineerde in het werk dat hij verrichtte als secretaris-generaal van het vierde Pacifische Natuurwetenschappelijke Congres in 1929 te Batavia en Bandoeng. In het begin van de dertiger jaren werd hij benoemd tot hoofd van het Treub Laboratorium te Bogor en tot buitengewoon hoogleraar in de plantkunde aan de geneeskundige Hogeschool te Batavia.

In 1933 werd Lam te Leiden benoemd tot Directeur van het Rijksherbarium en tot buitengewoon hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden. Hij vond daar een herbarium dat weliswaar een rijke collectie bevatte, maar een die grotendeels in de vorige eeuw was opgebouwd en waar de jaarlijkse groei maar onbetekenend was. De staf was minimaal en de jaarlijks toegestane gelden waren dat eveneens. In de 19de eeuw was het Rijksherbarium tot een belangrijk studiecentrum voor tropische planten geworden. In de halve eeuw voorafgaand aan Lam's komst was die studie vrijwel tot nul gedaald. Het is de grote verdienste van Lam geweest dat hij het Rijksherbarium heeft doen herleven en tot grote bloei weten te brengen. Reeds voor de oorlog wist hij de staf gestadig uit te breiden, de middelen te vergroten, de connecties met andere grote herbaria in het buitenland te verstevigen en uit te breiden. Na de oorlog ging dat alles in nog sterkere mate. Aan de stichting Flora Malesiana onder leiding van Van Steenis verleende hij gastvrijheid en toen de steun van Indonesië wegviel wist Lam te bewerken dat de staf van zes personen

geheel in de staf van het Rijksherbarium werd opgenomen. Bij zijn aftreden in 1962, dus bijna dertig jaar na zijn benoeming was het Rijksherbarium een inrichting geworden, die zich met de beste grote buitenlandse instituten kon meten en waar grote wetenschappelijke activiteit heerste. Het wetenschappelijk onderzoek is grotendeels gepubliceerd in het door Lam opgerichte tijdschrift *Blumea*.

Door deze groei van de collecties en de groei van de staf en het overige personeel was de huisvesting van het Rijksherbarium inmiddels veel te benard geworden. Wel was Lam in de latere jaren een tijdelijke oplossing aangeboden, maar tenslotte heeft hij pas na grote aarzeling in één van die tijdelijke oplossingen ingestemd, die onder zijn opvolger Van Steenis gereed kwam. Terecht was hij beducht voor zo'n oplossing, ook wel wetend dat tijdelijkheid vaak de neiging heeft definitief te worden. In dit verband dient genoemd te worden een idee dat Lam kort na de oorlog lanceerde om alle herbaria in Nederland te verenigen in één groot nieuw Rijksherbarium dat dan voornamelijk zou functioneren als centrale collectie en onderzoeksinstituut en waar oudere studenten, die zich voor hun doctoraal examen en hun promotie op dit gebied wilden specialiseren dit eindonderwijs zouden kunnen ontvangen. Zoals wel meer met Lam's ideeën had hij ook in dit geval geen gelukkige hand in de wijze van presenteren en bovendien was het tijdstip niet gelukkig. Er werd hier en daar gevoeld dat dit wat te veel leek op domineren en annexeren. Leiden was duidelijk het grootste herbarium met Utrecht als een goede tweede. De andere inrichtingen waren veel kleiner. Lam zei wel: het hoeft niet in Leiden te komen, maar de twijfel bleef. Het resultaat was dat het plan praktisch door geen andere instelling werd gesteund en ik betwijfel of zelfs zijn eigen staf er unaniem voor was. Lam heeft die afwijzing geaccepteerd maar het bleef een teleurstelling voor hem. Zelf was ik er destijds ook tegen met naar mijn mening goede argumenten. Thans denk ik weleens: Lam's gedachte was er toch misschien één die getuigde van een vooruitziende blik. Gezien de huidige ontwikkeling van de universiteiten en het wetenschappelijk onderzoek is het misschien toch wijs de idee nog eens goed te onderzoeken.

Hoewel al in zijn laatste indische jaren begonnen ging na zijn benoeming te Leiden zijn grootste wetenschappelijke belangstelling uit naar de fylogenie van de vaatplanten. Hij was gegrepen door de ideeën van de Duitse botanicus W. Zimmermann en diens teloomtheorie. Lam combineerde Zimmermann's gedachten met de van de palaeo-botanicus Sahni afkomstige begrippen stachyosporie en fyllosporie. Op grond hiervan meende Lam dat de Angiospermen wel difyletisch moesten zijn. In talrijke publikaties heeft Lam deze gedachten verder proberen uit te werken. Het werk was zeer nauwgezet en gaf blijk van goede waarneming en fantasie. In de wetenschappelijke wereld vond hij echter meer tegen- dan meestanders. Hijzelf twijfelde – vooral in de latere jaren – wel steeds vanwege het onontkoombare hypothetische karakter van dergelijke studies. Het heeft hem soms geleid tot wat onverantwoorde generaliseringen, zoals de reeds genoemde difylie van de Angiospermen, later ook het polytoop ontstaan en het gebruik van nieuwe termen zoals bijv. „genorheitrum”, dat toch feitelijk niet anders was dan het reeds lang in zwang zijnde „evolutielijn”.

Dat bedenken van nieuwe termen was ook een uiting van Lam's levendigheid van geest. In één geval heeft hij met zo'n nieuwe term duidelijk in de roos gescho-

ten. In de botanische nomenclatuur werd al lang geworsteld met een betere aanduiding van systematische groepen, een algemene term die herhaaldelijk verschillend werd gebruikt en tot misverstand aanleiding gaf. Lam stelde op het Internationaal Botanische Congres in 1950 (in Stockholm gehouden) voor om elke systematische groep van welke categorie ook (soort, familie, genus, enz.) aan te duiden met „taxon (meervoud taxa)”. Niet alleen werd dit voorstel voor de nomenclatuur aanvaard, maar ook onmiddellijk algemeen gebruikt en zeer kort daarna ook door de zoölogen en bacteriologen overgenomen. De jongere biologen zullen nauwelijks meer weten dat de term pas zo kort geleden in gebruik is gekomen en van Lam afkomstig is.

In het bovenstaande is slechts een deel van Lam's wetenschappelijke activiteiten genoemd. Ik wil er kort een paar toevoegen. Een belangwekkend, uitvoerig overzicht over Fylogenetische Symbolen (stambomen). Het door de Zwitser Brockmann opgestelde „Ideale Continent” van plantenformaties (vegetatietypen) in hun verband met klimaat, land en zee had alleen op een westkust betrekking. Lam heeft dit uitgebreid met een oostkust en bovendien aangevuld met een diagram van het oecologische verband van de voornaamste formaties uitgaande van de tropische laagland-regenwouden.

Tenslotte iets over de persoon van Lam. Ik heb hem zelf pas beter leren kennen op een reis van nederlandse biologen naar Zuid-Afrika in 1938. Daarna gedurende de oorlogsjaren toen wij o.a. beiden meewerkten aan een leerboek voor de systematische plantkunde en de plantengeografie dat nooit af is gekomen. Vervolgens als collega in resp. Leiden en Utrecht. In toenemende mate heb ik hem leren waarderen. Lam was betrouwbaar, intelligent, ijverig, belangstellend en had veel fantasie. Daarnaast soms moeilijk in de omgang, hetgeen al vroeg tot de woordspeling „Lam is lastig” heeft geleid. Toch was dat „lastige” in feite secundair. Het soms wat autoritair, egocentrisch aandoende in zijn houding, had geloof ik een andere achtergrond. Volgens zijn leerlingen geen begaafde docent, in ieder geval moeilijk te volgen, wist hij toch op de duur zijn leerlingen te binden en al was het aantal door hem opgeleiden misschien niet groot, de kwaliteit wist hij er toch kennelijk uit te ziften. Soms veeleisend maar ook geneigd tot vergoelijken. Lam was iemand die men bij moeilijkheden kon raadplegen en waarvan men zeker was dat hij aandacht zou geven.

Lam's verdiensten werden gehonoreerd met verschillende onderscheidingen, o.a. Officier in de orde van Oranje Nassau, Ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw, Buitenlands lid van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen van België, Eredocoraat van de universiteit van West Australië (Perth). Pas op 68-jarige leeftijd lid van onze Akademie. Hoewel hij zeker gehoopt had deze onderscheiding eerder te ontvangen, heeft hij dit toch zeer op prijs gesteld. Tot enkele jaren voor zijn overlijden heeft hij regelmatig actief aan de vergaderingen van de Afdeling Natuurkunde en van de Sectie Biologie deel genomen.